

res, e que nuyl hom no cridàs --- car denant nós, a la riba, estaven bé 5 milia sarrains --- e les galees --- cada una *tirava* sa tarida, e anaven *traén* les tarides del port gent e suau --- qui *trajen* les tarides --- anaven *traén* ---», Jaume I (Ag., 97).

Després del segle XIV, ja va anar reculant l'ús de *traure* i abunda més *tirar*: «con les galees foren prop de terra, desbarboraren --- e a rems entraren-se'n ab les altres, *tirant* ab la popa primera e rossegant les senyeres», «les 22 galees faren *tirar* en terra e adobar-les-hem --- *tirar* les galees en terra ---», Muntaner (Casac. IV, 46.1, 19, 29); o amb altres vehicles: «levam lo camp, e portam-nos-en ben deu milia carros, que cas-cun carro *tiraven* quatre brúfols», id. (v, 59.16).

Amb compl. de persona podia tenir el valor d'apar-tar (d'un lloc), generalment seguit d'un adv. de lloc: «volem --- un porter, per fer *tirar* la gent d'*evant*, personalment vaja ---», *Ordinacions Palatines* del Cerimoniós (CoDoACA v, 18.4f.); i en ús reflexiu *tirar-se*: «lo rey cridà a la guayta que li fes obrir, e la guayta respòs que no-n feria res tro que fos dies, mas que-*s tiràs atràs*; si no, massa li costaria», Desclot (§ 134, NCl. IV, 78.25); «lo senyor rei brocà --- e los moros se desbarataren --- foren així espaventats e esperduts, que més d'una legua *se tiraren* a entera de lla on solien estar», Muntaner (Casac. I, 117.9). O construït absolutament: «l'espaiament me començà a passar e --- volguí-m'hi acostar per besar-li los peus e les mans. —*Tira't* — dix ell—: car aquest cos de què m' veus cobert, fantàstic és, e no-l pories ne t'és legut tocar: aquell --- convertit és en pols», BMetge (*Somni* I, NCl., 23.10).

En aquest grup d'accs. el mot es va anar antiquant després de l'E. Mj., a diferència del francès, on han restat plenes de vida, i més que en castellà (cf. infra, a *estirar*). En queden usos especials, fraseològics, per als quals remetem als *DAG* i *AlcM*; algunes restes en els segles baixos, que observem en la cançó popular: «veniu a sentà plassa - en aquet regiment: / am vuit anys de servici - els tres rals *tirareu*; / ya portan es-pardenya, - beta fins al jonoll / ---», 'treure'n' quasi com 'cobrar' (MilàF, *Romillo*, reco. a Argentona, 85.6). O en l'estil proverbial: «La pàtria sempre *tira*» dita proverbial usada a Mall. (DFgra., 612b), i usada i sentida pertot on es parla català.

En la tornada següent es juga amb la paraula, saltant de l'acc. antiquada a la robusta (a): «Si 'm *tira* l'amor?, bé 'm *tira*! / si 'm *tira*, bé 'm tocarà; / *tira-li*, *tira-li*, *tira-li* - *tira-li*; si no, se'n va» (MilàF, 317B). En l'últim vers entra en joc la dita de les narracions donjoanesques, que posa en escena Coromines en el cor de veïnes sedasses: «*Tira-li*, / *tira-li* la clau, / *tira-l'hi*, / no li facis mal, / *tira-l'hi* / *tira-li* la clau / no li facis mal, / *tira-li* la clau, / *tira-l'hi* --- apareix el braç nu d'una dona, que deixa anar la clau; l'Hereu l'agafa, obre ---» (*De Plac.*..., O. C., 638). En l'aplicació que hem anomenat antiquada s'ha conservat encara bastant usual, com a intr., amb subjecte oracional o abstracte (o pron. neutre *això* etc.), i el matís d'atraure, ser plaent'; sobretot *li tira*; així el mall. JnRosse-

lló: «a la gent d'aquesta serra --- *li tira* més la vida activa del negoci que la quieta i rutinària del camp» (*Ruralisme*, 47.15).

Per a *tirar (cami)*, V. infra, sobre *tirany*.

El verb *tirar* és patrimoni comú de totes les llengües romàniques d'Occident: en castellà, amb extensió semàntica bastant semblant a la del cat. (V., però, infra, a *estirar*); el portuguès, francès, italià etc., sense que la dominant en la nostra llengua, a), hi escassegi gens, han refermat les accs. més antiquades en la nostra, dels grups b, c, d, e.

Però com sap tot lingüista, l'origen d'aquest mot romànic cabdal presenta un dels problemes més obscurs de l'etimologia neolatina: tan fosc, que els lingüistes solen passar-lo per alt com un cas sense solució. El que se'n pot dir de més segur és que ha de ser un mot molt antic pertot i en cada una de les llengües, puix que apareix pertot des dels primers monuments literaris: en el *Roland*, el *P. del Cid*, Peire Vidal, Dante, *cantigas* gallegues i portugueses del S. XIII etc.

En totes elles abunda des dels orígens l'acc. 'disparar, llançar': en it., *tirar l'arco* ja es troba en Dante i el Petrarca, *li mal tirati stracci* en el Boccaccio (pel que abans ha dit *gittati*, *Decam.* I, introd., ed. 1961, 7.22, 7.18), 'tendir' («ad un fine *tiravano* assai crudele», 7.26) i *tirarsi in* 'internar-se en' «co' remi alquanto in mar *tiràtasi*» v, § 2, 322.25: en la versió cat. de 1429 trad. «ab los rems se més en mar».

Oc. *tirar peiras* ja princ. S. XIII, *Cansó de la Crozada*; *tirar sagetas* i *tirar l'arc* també en aquest segle, en la *Guerra de Navarra* i en les *Disciplinas de Clergia*; en *Flamenca* és 'apuntar a un objecte', fr. 'viser': «si il de tal ['si ella de mi'] non s'enamora / --- non la puese reptar, / ad outra part deja *tirar* / car eu no-m puese parlar ab ella» (v. 3360). En francès mateix, encara que no tinc a mà gaire exs. de *tirer* 'disparar' abans del S. xv, en què és molt freqüent, el sentit figurat (que pressuposa aquell) 'tendir, dirigir-se a' ja apareix, i molt sovint, des del S. XII (*Vie de St. Thomas*, de G. de Pont St. Maxence). I el substantiu *tir* en francès ja es documenta en el S. XIII.

En cast., aplicat ja a sagetes des dels orígens: «essas saetas mismas que los moros *tiravan*», Berceo (*S. Mill.*, 444b); «enerbolas tus viras, / al que mejor te sirve, a él fieres quando *tiras*», Arx. de Hita (183c)² etc. En portuguès (i gallec) les accs. entorn de 'disparar' són molt freqüents des del S. XIII: 'disparar, tirar (sagetas)', *Cantigas de S^a Maria*; 28.34, 35.8, 215.37; *Cantigas de Escarnho* (ed. RLapa) 329.2; i allí també 'empènyer' 224.16, 91.10.

No cal documentar les accs. del tipus *b-c-d-e* en fr. o oc. antics, on això és molt conegut, ni en cast. i port. (veg. el *DECH*). També en els grans italians del segle XIV estan ben representades aquestes accs.: «un carro --- d'un grifon *tirato venne* / ---», *Purgatorio* xxix, 108.

En Boccaccio és interessant comparar aquest usos amb els de l'antiga i bona versió catalana del *Decam.*, de 1429, ço que ens mostra com ja aleshores els catalans les sentien més i més com a forasteres: 'arrosse-